

Fotografie na rozcestí aneb Soumrak profesionálních fotografů?

(Pracovní teze p ednášky)

Být profesionálním fotografem je stále úžasné, alespoň tak se to jeví navenek. Příslušník jaké jiné profese může při svých zakázkách za peníze objednatele létat po celém světě, poznávat celebrity, pohybovat se v nejrůznějších prostředích, mít k dispozici technické nástroje, které jeho práci dovádějí k technické i vizuální dokonalosti? Ano, žít se trvale fotografováním může být nádherným dobrodružstvím, protože se jedná mimo jiné o neustálé poznávání nového. Ale všednodenní život běžného profesionálního fotografa má na počátku rozvinuté digitální revoluce řadu ALE, takže dle mého názoru, byť s jistou nadsázkou, skutečně můžeme hovořit o soumraku profesionálních fotografů. A jak to vše mohu tvrdit, když sám nejsem profesionální fotograf? S oblibou říkám, že se fotografováním neživím proto, že mám fotografii příliš rád... Chci jen poukázat na úskalí, jimž současný profesionální fotograf čelí.

Václav Havel před časem psal o snížení vážnosti slova a cosi podobného se děje i s obrazem, tedy i s fotografií. Takzvaný civilizovaný svět je zahlcen fotografiemi, fotografie se valí odevšad. Je nadprodukce fotografií! Vzniklá nadprodukce sebou nese fakt, že fotografie má "malou cenu". Na milionech webových stránek se nabízí zdarma, ego autorů potěší jen skutečnost, že někdo na ně kliknul. Protože se fotografie nabízejí velmi často zadarmo, na obrazové a technické kvalitě už jakoby přestává záležet. Vzniklé situaci se přizpůsobují některé databanky, které fotky často nabízejí již za velmi malé ceny a pro renomované odběratele (deníky, týdeníky) dokonce zdarma. K čemu vysílat někam fotografa, když na webu se naleznou k tématu a místu tisíce snímků? Jistě, ne vždy tak dobrých, ale časopisu vyjde spolupráce s databankou levněji a je to hned.

Výrazným faktorem práce s fotografií u periodik a zadavatelů vůbec je spěšnost. Tlak času vedou k tomu, že se mnohdy dává přednost méně kvalitnímu snímku, který je rychle k dispozici, než hledání po kvalitnějším. Ti řemeslně povětšinou jsou likvidováni cenou a množstvím rádobyfotografů, kteří s digitálem za 15 000 pracují za dumpingové ceny neodpovídající ani zdaleka nákladům skutečných profesionálních fotografů. Největší problém současného (a budoucího) stavu fotografie je ve fotografii jako řemesle. Umělecká fotografie v zásadě nebývá znehodnocena nízkými cenami agentur ani fotoamatérů. (Samozřejmě i tato oblast má v našem českomoravském prostoru svá specifika, související například s otázkou sběratelství současných fotografií sběrateli a stávajícími institucemi, kteří se fotografií zabývají nebo mají zabývat. Souvisí to i se stavem kritiky a teorie fotografie u nás, ale to je už jiná otázka. Anketa, koho dav považuje za nejlepšího současného českého fotografa by jistě přinesla až humorné výsledky).

Malá odbočka: dokumentarista, který se vydá na stejné odlehlé místo zajímavé nevšedními zvyky svých obyvatel, atd., po deseti letech může seznat, že je tam zrovna workshop nějaké fotografické školy... Fotograf dokumentarista už je téměř vymírající druh.

Nízká cena fotografie jako takové vede k pocitu, že fotografie je jen surovina, kterou "zhodnotí" až počítačový grafik, teprve on a ne autor snímku ji dá definitivní podobu pro její užití. Autor snímku, tedy prvotní autorské dílo, ustupuje komerčním tlakům na využitelnost. Setkáváme se s tím velmi často v reklamě, která původní fotografův snímek většinou přizpůsobuje svému účelu. ALE v tomto případě vyznívá pro fotografův byznys pozitivně, protože bývá dobře zaplacen, což je ALE zároveň cena za znehodnocení autorství fotografie. Tolik reklamní fotograf.

A co reportážní fotograf, nebo fotograf sportu? Kvalitní televizní záznam povede k tomu, že se bude dávat přednost výběru "políčka" z něho. Je to logické... Nad tvorbou snímků budou kralovat agentury. Již dnes při fotografování sportu mají fotografové renomovaných agentur jednoznačně lepší podmínky a místa než nezávislí či samostatní fotografové. Je to jev, s nímž se setkáváme i v mnoha dalších oblastech života a který může nazvat třeba monopolizací. Tato monopolizace může být různé podoby a hesla; monopolizací je ostatně i soustředění tvorby podobenek na úřady místních samospráv. V tomto procesu přistupuje ještě další rys "nové fotografie" a totiž laicizace kombinovaná s digitální technologií. Úředníkovi, který "tiskne spoušť" (tedy mačká tlačítko na klávesnici) říká počítač, co je na jím vytvořené podobence špatně...

Digitalizace vede k laicizaci, technické chyby se dají mnohdy velmi snadno napravovat - vyrovnáním svislic počínaje a vadami objektivů konče. Z hlediska profesionálního fotografa, s tím jak výrobci chrlí nové a nové produkty, velmi rychle probíhá znehodnocování drahého vybavení, mnohem rychleji, než je z účetního hlediska vůbec možné. Nový profesionální digitální fotograf už nemůže vlastnit jen fotografické vybavení s fotopřístroji, příslušenstvím a objektivy, ale k digitálnímu focení patří v současnosti také kvalitní počítač s příslušenstvím, programy na úpravu fotografií, programy na ukládání fotografií, atd. Ano, jistě, může mít asistenty, učedníky, ale každopádně nárok na jeho profesní vybavení je vyšší než v minulosti a mnohem vyšší nároky se kladou i na samotného fotografa, musí mít více znalostí, které bezprostředně nesouvisejí s vlastním tradičním fotografováním. Musí ho třeba zajímat Color management a další a další z počítačového světa.

Rozmach digitální techniky povede k tomu, že časem bude možná výhodnější (rozuměj efektivnější) generovat umělé postavy, než fotit živé modely. Využití například pro módní fotografii se jakoby nabízí samo sebou. Zatím je to příliš drahé, ale nikoli nemožné. Je to samozřejmě tedy otázka peněz, kolik stojí něčí tvář a tělo a příslušný šat. Proč letět někam přes půl zeměkoule se štábem, když pláž a dokonalý model se vyrendruje v počítači a příslušný reklamní produkt se vyfotí ve studiu a do scenerie se digitálně vkomponuje? Fantazie? Ne, jen otázka porovnání nákladů.

Opět malá odbočka: Fotografování se stává častým byznysem právníků. Vzrůstá počet žalob “na krádeň podob”, rostou problémy se zachycením lidí a publikováním podob bez svolení jejich nositelů. Znamé modely jsou drahé. S nadsázkou možno říci, že fotografování není svobodným počínáním ani ve svobodných zemích. Existují autorská práva na zobrazení architektury, uměleckých děl, atd., atd., vše se musí právně ošetřovat. Zkuste například publikovat noční osvětlení dominanty Paříže, oné známé věže? Nebude jednodušší svět renderovat v počítači?

Ano, nikdy ve svých dějinách fotograf nebyl z hlediska tvůrčích možností tak svobodný jako dnes.... Nikdy u nás nevycházelo z fotografických vysokých škol každoročně tolik absolventů jako dnes, ale patrně nikdy fotografie ve svých dějinách nezažila takové množství původní profese fotografů, kteří nemají práci... Nikdy v dějinách fotografie nevznikalo tolik snímků jako v současnosti, ale zřejmě nikdy těm vzniklým snímkům nebyla věnována při prohlížení tak malá pozornost. Mnoho lidí fotografuje, aby obrazně řečeno, tiskalo spoušť a snímky se jim nejen nedostanou do ruky, ale oni si je ani neprohlédnou. Uloví se snímky, ale už se všechny „nekonsumují“. Zkuste si udělat malý test: předejte někomu balíček svých fotografií z dovolené, bude jimi rychle listovat, občas případně pronese nějakou frázi, občas se možná u některé zastaví, ale výsledný pocit z prohlížení bude tškání, klipovitý vjem. Se spěšností vnímání se vytrácí zájem o obsah.

K nadhozeným otázkám, které mění a negativně ovlivňují práci a život profesionálního fotografa, budu nyní přidávat pozitiva. Je pak otázkou subjektivního vnímání a vlastních zkušeností, zda pozitiva v hodnocení převáží.

1) S tím jak “každý fotografuje všechno” a se všeobecným rozšířením digitálního fotografování poklesá důvěryhodnost fotografie “něco pravdivě” zachytit, protože do podvědomí se vkrádají pochyby o možném ovlivnění pravdivosti obrazové výpovědi digitální manipulací. Pocit, že fotografie je obrazový důkaz, se poznenáhlu vytrácí a s tím se mění postoj lidí k fotografiím a fotografování.

ALE - S masovým fotografováním všech roste u některých autorů zájem nikoli o zachycení vnější skutečnosti, to dělá každý, ale o zachycení řekněme nitra fotografa a s tím roste zájem o autorskou výpověď, o autora, o jeho já, což pozitivně ovlivňuje tu větev fotografie, která si činí nárok na přídomek umělecká.

2) S množstvím vytvářených a prezentovaných snímků klesá u publika schopnost rozlišovat kvalitu. Hovořit zde o neviditelné ruce trhu je hloupost, protože mnohý myšlenkově, obsahově i technicky podprůměrný fotograf se stává známým, protože jej vynesli jeho agenti, produkční i třeba samozvaní teoretici, kteří jej systematicky vynášeli, že je nejlepší. Existuje úsloví o stokrát opakované lži. Navíc kritéria, co je “nejlepší” jsou tak vágní, že? Zkrátka zcela podprůměrný autor, který má peníze, se stane velkým fotografem, protože si sám vydá řadu

knih. Jde mu v tomto případě o ego, ne o peníze... ALE - díky kritice ve svobodné zemi lze rozlišovat, zda obchodně úspěšný znamená i kvalitní. Jsme-li optimisté, můžeme tvrdit, že díky tomu poroste úcta a cena k fotografickému umění, že za fotografie jako závěsný obraz obchodně úspěšných fotografů umělců se bude platit stále více.

3) Díky přesycenosti fotografií, která je všude kolem nás v různé podobě, klesá její hodnota jako dokladu, jako upomínky. Fotografie konzumovány ve velkém množství se přestávají číst - a to není pro fotografii jako takovou dobré. Její vnímání bývá často klipovité, vytrácí se zahledění, usebranost.

ALE - možná jako podvědomá ochrana, jak to vidíme v poslední době z prestižních soutěží, roste obrazová náročnost snímků, náročnost technických řešení, vítězí snímky s více plány a to je pro fotografii dobré.

4) Fotka se v dnešní klipovité době, která rychle spěje dál a dál kupředu a těká, přepíná mezi programy, aby nic neuniklo, stává také čímsi na pozadí, jako hudba nebo TV, které se sleduje jako kulisa. Fotka se také stává takovou kulisou na monitorech počítačů a displejích mobilů, jakoby jen pro podbarvení. Na skutečný hlubší vizuální vjem se nedostává čas a energie, neboť vjem přerušuje jiná aktivita, jiná fotografie, a tak dál.

ALE - současně se fotografie dostává na zdi příbytků, kde je vnímána jako plnohodnotné umělecké dílo, jako obraz v tradičním významu toho slova.

5) Kvalitní fotografické řemeslo jako takové se vytrácí a je na ústupu, vidíme stále častěji chybné fotografie, chybná řešení, chybná svícení, špatně zvládnuté řemeslo se vydává za záměr...

ALE - Fotograf jako takový nikdy nebyl po tvůrčí stránce svobodný jako dnes.

6) Mnohé autorské fotografie jsou nabízeny už i zdarma. Fotografie a fotografování má jakoby stále menší cenu...

ALE - nikdy v dějinách nefotografovalo tolik lidí jako dnes, nikdy v dějinách nevzniklo tolik snímků, což zas mnohé živí. Nicméně pořád platí, že je fotografie a „fotografie“ ...

Nastínil jsem nějaká ANO a NE. Jistě můžeme nalézt další a z jiných úhlů pohledu. Chtěl bych vyvolat určitou diskusi, kde mimo jiné by mělo zaznít, jak naše vysoké školy, které chrlí fotografie každoročně skoro po stovce za rok, jsou na tyto pozměněné poměry připraveny, jak jsou adepti profesionální fotografie připraveni mentálně, ekonomicky, morálně? Jsou na předchozích stupních vizuálně připravovány děti a mládež na život s fotografií? Jako je tomu v jiných zemích? Proč není všude - alespoň na středních školách - povinný předmět z pracovním názvem Vizuální kultura, kde by se braly v úvahu ony „technické obrazy“? Rostou nároky na počítačovou gramotnost fotografů, ale co z generacemi, které odcházejí, jak pomoci těm, kteří se nedokázali adaptovat v nové počítačové době?

Nejsou v péči o ně jisté mezery v činnosti profesních fotografických organizací?
Jak reagovat, jak být vskutku užitečný pro celek, který se zastupuje?

Pokud seznáváte, že mé pojednání o soumraku profesionálních fotografů vyznívá pesimisticky, měl bych nabízet řešení. Řešení? Nevidím řešení, jen v naší zemi se mi situace zdá horší než třeba v Německu. Snad by mohla pomoci větší semknutost profesionálních fotografů kolem své organizace, snad by mohlo pomoci spojení a tvořivá spolupráce fotografických organizací bez pocitů nevraživosti, nežádoucí konkurence, zraňovaných eg... Snad. Snad ještě nikdy nebyla potřeba sjednocovat fotografovy ke společným zájmům jako dnes. K vývoji tohoto sjednocení u nás jsem však skeptický, samotný vývoj fotografie však nevidím nikterak pesimisticky; již se třeba těším na všudepřítomnou trojrozměrnou fotografii...

Pavel Scheufler, podzim 2006